

La Geografia de l'Aedos, un esguard confidencial

Enric Bertran González
Societat Catalana de Geografia
ebertran@xtec.cat

Quan vaig ser invitat a parlar a la Societat Catalana de Geografia de la *Geografia de Catalunya* de l'editorial Aedos, en ocasió del 50è aniversari de la publicació del seu primer volum, no cal dir que em vaig sentir molt honorat, i per això vaig acceptar, sense dubtar, de parlar-ne, des d'una perspectiva comarcal. Però, també haig de dir que no sabia què en podia dir que un públic entès en la matèria ja no sabés, perquè tothom aquí present es deu haver llegit l'obra, en part o del tot, i deunido qui n'ha parlat en una o altra ocasió. Per tant, no n'esperin de mi un judici, perquè fóra arrogant, perquè ni tinc prou edat ni en sé prou. Jo els parlaré de la Geografia de l' Aedos explicant-los, amb tota la bona voluntat de què sóc capaç, què ha representat per a mi. Per dir-ho ras i curt: emplenar un mapa de contingut. Vet aquí, doncs, el relat dels fets, talment com els records, passats pel sedàs del temps, diuen que es van esdevenir:

El meu primer record de les comarques correspon a l'assignatura de Geografia d'Espanya que es feia a segon curs de batxillerat elemental, els anys seixanta, el batxillerat d'abans del d'abans, per a entendre'ns. I correspon a les comarques de la província de Burgos, perquè en aquella època tot havia començat a Burgos. Aleshores s'estudiaven les comarques de les diverses províncies espanyoles començant, preceptivament, per Castilla la Vieja, regió, si se'm permet la facècia, avui esquarterada en tres comunitats autònomes. Bé, estudiar és un dir. Un havia d'aprendre de memòria dues o tres comarques de cada província, les seves capitals i les activitats econòmiques més importants. I, deixin-me afegir-hi un bon record, dibuixar-ne el mapa corresponent. El meu primer record pertany, doncs, a la Bureba, la Lora i los Campos de Arlanzón.

Amb aquest mètode era com es construïa una imatge mental d'un mapa d'Espanya, amb només dues o tres comarques per província, amb extensos territoris que eren terra de ningú, i, això, sí, un parell de comarques, la Manxa i la Tierra de Campos que sobreixien dels límits provincials, però no milloraven gaire la situació. Fos com fos, amb aquesta imatge mental, un va desfilar pel batxillerat, fins a ensopegar, a principis de la dècada dels setanta, amb un mapa de Catalunya amb les trenta-vuit comarques delimitades en època republicana, amb l'afegit de les dibuixades a la Catalunya del Nord i a la Franja de Ponent. Era el mapa reproduït a la sobrecoberta posterior de la Geografia de l'Aedos, llibres que vaig comprar en decidir de fer Geografia i Història. Val a dir que el contrast va ser colpidor, perquè es tractava d'un mapa sense els espais buits dels

mapes del batxillerat. Aquest mapa comarcal era un trencaclosques perfecte, on no mancava cap peça.

Aquest mapa prenia així un caire fins i tot simbòlic, perquè en la meva ignorància contribuïa a fer-nos diferents: Catalunya era un país compartimentat en unitats territorials més petites que la província. No vaig trigar gaire a penjar un mapa comarcal d'escala més gran a l'habitació de casa. Això em va servir per construir una nova imatge mental. Ara bé, em calia farcir de contingut aquest mapa comarcal: capitals, activitats més importants i, no cal dir-ho, alguna cosa més. El tractament corresponent me'l van administrar a la Universitat i a la Societat Catalana de Geografia. I haig de dir que encara el segueixo, perquè per als geògrafs catalans l'organització comarcal és un fet que mai no acabem de deixar de banda.

Aquest mapa comarcal es va omplir de contingut a les classes de Lluís Casassas a la facultat de Geografia. Les seves assignatures incorporaven tres pràctiques l'any, que consistien en sengles sortides d'estudi a diverses comarques catalanes, sempre en dissabte i, un fet curiós, amb autocar de la casa Burgos, com si es tractés de pagar una penyora contreta amb anterioritat. La lectura a efectuar, obligadament, durant la setmana prèvia a la sortida, era la monografia comarcal corresponent de la Geografia de l'Aedos. Com que vaig fer tres assignatures en tres cursos i vaig ser convidat força cops a acabar d'emplenar l'autocar Burgos, devia fer una vintena de sortides d'estudi amb el guiatge del professor Casassas i em vaig llegir, aplicadament, una bona colla de monografies comarcals.

Qui tenia de professor Lluís Casassas a la Universitat, més aviat d'hora que no pas tard, rebia una invitació per assistir a les conferències de la Societat Catalana de Geografia, que es feien al Palau Dalmasas. Allí podies conèixer personalment alguns dels autors que signaven les monografies comarcals que havies llegit, aquells geògrafs que admiraves perquè havien demostrat saber-ne un niu i que el professor Solé Sabarís va tenir l'encert de reunir a la geografia de l'Aedos. He dit personalment, perquè Lluís Casassas te'ls presentava i els podies estrènyer la mà. Recordo d'aleshores, ser presentat a Josep Iglésies, Joan Rebagliato, Rafael de la Torre, Lluís Solé Sabarís i... fins i tot, Pau Vila! (Salvador Llobet i Joan Vilà-Valentí, ja els coneixíem de la facultat.) Aquesta invitació, com no podia ser altrament, es feia extensiva a les sortides d'estudi que la Societat efectuava per prendre el pols de la realitat comarcal. Hi vaig anar diverses vegades i vaig mantenir el costum de la lectura prèvia de la monografia de l'Aedos. Ah! i me n'oblidava: no recordo altre autocar que no fos Burgos.

Tanta excursió, perdó, sortides d'estudi per les comarques de Catalunya devien servir per conèixer una mica allò que ara els mitjans de comunicació nostrats en diuen territori, perquè Lluís Casassas, el 1980, va reclutar dos joves acabats de llicenciar, en Francesc Nadal i un servidor, per a fer els esborranys de bona part de les breus descripcions geogràfiques que acompanyen cadascun dels mapes de les municipalies que van delimitar, l'economista Joaquim Clusa i ell mateix, a l'*Organització Territorial de Catalunya* patrocinada per la Fundació

Bofill. Com tothom sap, es tracta d'una proposta d'ordenament territorial de Catalunya que esdevé una alternativa a l'organització comarcal. Una proposta rupturista amb la comarca considerada com a demarcació política, que arribà a ser vista per alguns amb un cert caire d'heretgia.

Nosaltres dos treballàvem en una petita habitació d'un despatx del carrer Provença, al mig de la qual, en una taula de braser hi havia apilats els tres volums de la Geografia de l'Aedos. Puc dir, doncs, que les descripcions que vam fer, les vam fer tenint davant els mapes comarcals gris blavosos que acompanyen cada comarca a la Geografia de l'Aedos, perquè juntament amb el croquis de la municipalia corresponent constituïen la cartografia bàsica de la feina a fer. Amb la modèstia deguda, puc assegurar que la proposta d'organitzar Catalunya en 127 unitats de govern local transcendia el fet comarcal com l'havíem entès fins aleshores, però ho feia amb el coneixement pregon que emanava de les lectures atentes de la Geografia de l'Aedos.

Encara ara, abans d'una sortida de la Societat, em plau de rellegir la Geografia de l'Aedos. Esclar que ha passat el temps i cinquanta anys són molts per a una disciplina canviant com la nostra. Fins i tot, s'han reconegut administrativament noves comarques i d'altres demarcacions malden per un lloc al mapa comarcal. Val a dir, però, que algunes d'aquestes contrades –el Lluçanès, el Moianès o la Ribagorça– ja mereixien l'atenció deguda a la Geografia de l'Aedos, que es feia ressò de tossudes voluntats i realitats geogràfiques persistents. Esclar que una nova Geografia de Catalunya incorporaria nous enfocaments i diferents àmbits d'anàlisi. Ja ho va fer la *Geografia dels Països Catalans*, dirigida per Carles Carreras a principis dels noranta. Tanmateix, per a una obra de la mena de la Geografia de l'Aedos, és la seva qualitat i el pas del temps el que acaba decidint si fa pòsit i esdevé una eina inestimable que permet de comparar la permanència i la contingència dels fets.

És per aquesta digna resistència al pas del temps, que la Geografia de l'Aedos és tot una obra clàssica de la literatura científica catalana. Un clàssic entès tal com va definir el concepte, amb una precisió insuperable, i no és cap frivoli-tat, el torero Rafael Gómez el Gallo, amb uns mots que escauen d'allò més en aquest cas: “un clásico es lo que no se puede hacer mejor.”

Moltes gràcies!

GEOGRAFIA DE CATALUNYA

EDITORIAL AEDOS

vol. II - fascicle núm.

8